

הפומלית והאשכולית הוא כה גדול עד שאפילו אם היו שני מינים שונים בטבע אולי היינו מתירים להרכיב זה על זה ולא דמי לסוס וחמור שהם שני מינים שונים והפרדה אף היא שונה מסוס ושונה מחמור. מ"מ נלענ"ד שיהיה מקום להתיר הרכבה כזו רק ע"י נוכרי עפ"י מש"כ (בסי' כ"ד) שבב"נ הולכים אחרי דמיון שטחי יותר מאשר אצלנו. וכן בחטפון יש סיבה נוספת להקל משום שאינו מאכל אדם.

ואיננו אומרים שצד חמור אסור בצד סוס, כמש"כ התשב"ץ (ח"ב סי' ד') שיצור כזה הוא הרכבה מזגית ולא הרכבה שכונית. מיהו אינו מין חדש לגמרי, הוא יצור ממוזג משני מינים ויש בו גם מזה וגם מזה. אולם מכיון שהוא ממוזג אין בו חצי ממין אב וחצי ממין אם ולכן הוא מותר במינו. ולפי"ז גם בכלאים מן הצומח י"ל שיהיה מותר להרכיב פומלית בפומלית, אולם אסור להרכיב פומלית באשכולית. מיהו יש מקום לומר שמכיון שהדמיון בין

סימן לג

קצירה לתחמיץ לפני העומר

ראשי פרקים

הצגת הבעיה

- א. קציר לבהמה לפני הבאת שליש
 ב. האם תבואה העומדת מעיקרה לבהמה נקראת "קצירכם"
- ג. האם איסור קצירה תלוי בקדושת הארץ?
 ד. האם מותר לקצור קודם העומר במכונה? מסקנה

* * *

א. קציר לבהמה לפני הבאת שליש

הצגת הבעיה*

נהוג לקצור שעורה לצורך הכנת תחמיץ לבהמות כשהתבואה עדיין לא הבשילה. השעורה מגיעה לשלב זה לפני פסח. והשאלה היא: האם מותר לקצור לשם כך על אף שיש איסור קצירה לפני ט"ז בניסן, זמן קצירת העומר?

נאמר במשנה (מנחות ע"א ע"א):
 "קוצר לשחת ומאכיל לבהמה. אמר ר' יהודה: אימתני? בזמן שמתחזיל עד שלא הביא שלישי. ר' שמעון אומר: יקצור ויאכיל אף משהביא שלישי".
 ההלכה נפסקה כר' יהודה¹. ופירש רש"י,

* עריכה ראשונה: הרב יגאל הדאיה. השאלה נשאלה ע"י חבר ממושב "תקומה" בשנת תשכ"ח. עי' גם בתשובה הבאה.

1. לפי שר' יהודה מפרש דברי ת"ק — רמב"ם (פיהמ"ש מנחות פ"י מ"ח).

לפני הבאת השליש האחרון, אך לא יכול להמשיך ולקצור לאחר שהביאה שלישי אחרון⁶.

ב. האם תבואה העומדת מעיקרה לבהמה נקראת "קצירכם"

ולכאורה יש לדון האם כיום, שהתבואה מעיקרה נזרעת עבור בהמות — גם היא בכלל איסור קצירה קודם העומר?

ויתכן לומר שקצירת תבואה שמעיקרה מיועדת לבהמה, אינה בכלל "קצירכם"⁷, ואין בה איסור קצירה קודם העומר⁸. ומה שחילקה המשנה בין לפני הבאת שלישי לבין אחרי הבאת שלישי, הוא רק בתבואה שיש ספק בייעודה, ועומדת גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. ומכיון שהתחיל לקצור לבהמה לפני הבאת שלישי, גילה דעתו שקציר זה עומד לבהמה, ולכן יכול להמשיך לקצור גם אחרי הבאת שלישי. אך בתבואה שמעיקרה עומדת רק לבהמה, יתכן שבמקרה זה מותר להתחיל לקצור גם אחרי הבאת שלישי.

שלדעת ר' יהודה, אם התחיל לקצור לפני שהביאה התבואה שלישי — יכול לקצור לבהמתו אף לאחר שהביאה שלישי. אולם אף שהרמב"ם פסק כר' יהודה, מ"מ לא הביא את דבריו בשלמותם, וכתב (הל' תמידין ומוספין פ"ז הט"ו): "תבואה שלא הביאה שלישי מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה". ומשמעות דבריו היא שלאחר הבאת שלישי אין היתר לקצור אף אם התחיל לקצור קודם הבאת שלישי².

והנה בהגדרת "שלישי" לענין קציר קודם העומר, נחלקו הפוסקים:

הרמב"ם (בפיהמ"ש מנחות פ"י מ"ח) והרע"ב (שם) פירשו שהוא שלישי אחרון (הנקרא כיום "הבשלת דונג"). ואילו רש"י פירש שלישי ראשון³ (והוא הנקרא היום "הבשלת חלב"). וכך משמעות דברי הרמב"ם בהלכות⁴.

ונמצא שלשיטת רש"י אם התחיל לקצור לבהמה לפני שהתבואה הביאה שלישי ראשון — מותר להמשיך ולקצור⁵. אך אסור להתחיל לקצור לאחר הבאת שלישי. ואילו לשיטת הרמב"ם (בפיהמ"ש) יכול לקצור עד

2. הערת הרב יגאל הדאיה: עיי' מנ"ח (מצוה ש"ב ס"ק ח') וחסדי דוד (תוספתא מנחות פ"י ה"ז ד"ה קוצר) שהעירו על השמטת הרמב"ם את דברי המשנה.
3. רש"י (ר"ה י"ב ע"ב ד"ה והזיתים): "משיביאו שלישי, מתעשרים אחר שנה שהגיעו בו לשלישי בישולם", רש"י (פסחים כ"ג ע"א ד"ה קוצר): "קוצר לשחת כשהוא עשב".
4. הערת הרב יגאל הדאיה: וכ"כ המנ"ח (שם), ועיי' במאמרו של פרופ' מרדכי כסלו (תחומין ט"ו) "הבאת שלישי בתבואה".
5. הערת הרב יגאל הדאיה: החסדי דוד (שם) כתב שאם התחיל לפני שלישי גומר כדי שיעור אכילת בהמתו לבו ביום או אותה שורה שהתחיל בה, אך לא מסתבר שגומר כל השדה, כי כל שהביאה שלישי — קציר מיקרי. אמנם לפמ"ש לקמן שקציר לבהמה לא מיקרי קציר, נראה שיכול לגמור כל השדה.
6. ולהרע"ב שיטה מקילה יותר, שאם התחיל לפני שלישי אחרון יכול להמשיך.
7. עיי' זבחים (ל"א ע"א) שאכילת בהמה שמה אכילה, אך יתכן שקציר שאני.
8. הערת עורך: לפי הרמב"ם לעיל נראה שא"א לומר כן. שהרי אסור לקצור אחרי שלישי אע"פ שהוכיחה תחילתו על סופו. ואולי ניתן להיאמר לפי רש"י, והזמנה לבהמה.

"ראשית קצירכם" הוא מדאורייתא, גם בזה"ז; או שהוא אסור רק מדרבנן⁹. ומפשטות דברי הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"ג) משמע שאין הבדל באיסור זה בין זמן הבית בין שלא בזמן הבית. וכך כתב גם השטמ"ק (מנחות פ"ד ע"א אות א') שאף בזה"ז מדאורייתא אסור לקצור.

אמנם השאגת אריה (החדשות חובת קרקע סי' ה') העלה סברא דלמ"ד דקדושה שניה לא קדשה לעתיד לבוא אין איסור לקצור לפני העומר בזה"ז, שהרי כל א"י חשובה כמקום שאין מביאים משם את העומר, "וממקום שאי אתה מביא אתה קוצר". ולא מצינו לחכמים שגזרו בזה כמו שחייבו בתרו"מ ושביעית בזה"ז¹⁰.

ואפשר לדחות דבריו, כי ק"ל דקדושה שניה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ה). ואפילו אם נטען שקדושת עזרא לשיטת הרמב"ם (שם הכ"ו) אינה מהתורה אלא מדרבנן, זה דוקא במצוות שצריך בהן "ביאת כולכם", כמו חלה ותרומה; אך באיסור חדש, שנאסרו בו מיד, קודם כיבוש וחלוקת הארץ, לא בעינן "ביאת כולכם"¹¹. (ועיי"ש שמסקנתו לאסור קציר לפני העומר בזה"ז).

מאיך יש לומר שאיסור קצירה לפני

ונראה להוכיח שהתנאי הנדרש, להתחיל לקצור קודם הבאת שלישי, הוא ע"מ להגדיר את ייעודה של התבואה. שהרי קציר מצוה מותר לפני העומר בין לפני הבאת שלישי ובין אחרי הבאת שלישי, וממקרא אחד דרשו: "קצירכם — ולא לשחת, קצירכם — ולא למצוה!" אלא ע"כ סתם תבואה לצורך אדם עומדת, וצורך מצוה בכלל, ולכן אין צורך להתחיל לקוצרה קודם הבאת שלישי כדי לגלות שהקצירה צורך מצוה היא. אך צורך בהמה אינו בכלל צורך אדם, ולכן צריך הוכחה שהקציר הוא לצורך בהמה. וכיוצ"ב מצינו בגמ' (ר"ה י"ג ע"א) דתבואה שהביאה שלישי ביד גוי אין מביאים ממנה את העומר, דלא מקרי "קצירכם"; אבל תבואה שלא הביאה שלישי ביד גוי ולקחה ישראל וקצרה — מקרי "קצירכם".

הרי שהשלישי קובע את הגדרת התבואה. ומכאן שתבואה שמעיקרה נזרעה עבור בהמה לעולם אינה נחשבת "קצירכם", ומותר לקוצרה קודם העומר.

ג. האם איסור קצירה תלוי בקדושת הארץ?

והנה יש לברר אם איסור קצירה קודם העומר הנלמד ממה שאמרה תורה:

9. אמנם מהפ"י הראשון ברש"י (מנחות ע"א ע"א ד"ה מתני') שפי' שבבית השלחים התירו משום הפסד, משמע שאינו מה"ת. ויש לדחות עפ"י התוס' (שם ס"ח ע"א ד"ה קוצרין) שכוונת רש"י לבאר למה לא החמירו רבנן בכה"ג, עיי"ש.

10. הערת עורך: יותר נראה לתלות זאת במקדש ובזמן שאין מקדש כל א"י חשובה כמקום שאין מביאים ממנו את העומר.

תשובת הרב: י"ל בדעת השאג"א שהא בהא תליא. כאשר יש מקדש גם קדושת א"י היא מהתורה ולכאורה היא א"י להבאת העומר. אך כשאין מקדש גם הארץ אינה ראויה לעומר. ועי' לעיל סי' ג'.

11. ואכן מתחילת דבריו של השאג"א נראה שגם הוא סבור שאיסור קצירה בזה"ז הוא דאורייתא.

ראשונה. ואפשר לומר שתנאי זה יכול להתקיים רק כאשר קוצר את הקצירה הראשונה במגל. לעומת זאת, כשקוצר במכונה יתכן לומר שאין קשר ישיר בין הנעת הטרקטור והפעלת המכונה לבין עצם פעולת הקצירה. נמצא שקצירה זו נחשבת כקצירה מאליה וע"כ לא תיחשב קצירה ראשונה, ולפי"ז לא יהיה איסור קצירה בכה"ג לפני העומר.

ונראה שדין זה, תלוי במחלוקת שבין הגרצ"פ פרנק (כרם ציון שביעית, הר צבי סי' י"ב) לבין החזו"א (שביעית סי' כ"ה ס"ק ל"ח) לענין חרישה וזריעה במכונה בשביעית¹⁷: לדעת הגרצ"פ פרנק מכונה היא גרמא בעלמא (אם התחיל להפעילה לפני השדה). ומסתבר שאינו יוצא ידי חובת קצירת העומר במכונה, כיון שצריך שיקצור בידיים. ולדבריו מותר יהיה לקצור קודם העומר במכונה, כיון שאינה כשרה לקצירת העומר. מאידך לדעת החזו"א המכונה

העומר אינו תלוי באיסור חדש אלא בהבאת העומר¹², והעומר אינו בא אלא ממקום שנתקדש ע"י כיבוש. ולפי"ז אם נניח שאזור הנגב הצפוני (שבו נמצא מושב תקומה), אינו נכלל בקדושה שניה של עולי בבל, א"כ אין מביאים ממנו את העומר, ומותר לקצור שם לפני העומר. אולם דעת המנחת חינוך (מצוה רפ"ד) היא שהבאת העומר ושתי הלחם אינה תלויה בכיבוש אלא בקדושה העצמית של הארץ¹³. ולדבריו כל מקום בארץ כשר לעומר, גם אם לא נכבש¹⁴. א"כ גם איזור הנגב הצפוני הוא בכלל א"י¹⁵, ויש בו איסור קצירה קודם העומר¹⁶.

ד. האם מותר לקצור קודם העומר במכונה?

יש לדון להיתר מצד נוסף, כי אולי קצירה במכונה קודם העומר מותרת. כי כל איסור הקצירה קודם הבאת העומר הוא משום שקצירת העומר צריכה להיות קצירה

12. עי' מש"כ בזה הרה"ג מ"צ נריה זצ"ל (קובץ תושבע"פ תשכ"ג) ונדפס בספר ענבי פתחיה (עמ' 302).
13. הערת עורך: כ"נ גם משתיקת הגמרא בר"ה מנושא הכיבוש והביאו משדות שקנו מנכרים קודם שכבשום. ואולי לזה מכוון הגר"א בביאורו לכלים, שביכורים אינם משום קדושת הארץ והיינו דבהם צריך כיבוש, אבל בעומר ושני הלחם רק משום קדושת הארץ.
14. ולכן לדעת המנ"ח (שם) נזכרו רק העומר הביכורים ושתי הלחם לענין א"י מקודשת משאר הארצות (כלים פ"א מ"ו) ולא נזכרו שאר מצוות התלויות בארץ. ואולי אפשר להעמיס זאת גם בכוונת הגר"א (אליהו רבא מס' כלים שם).
15. עי' מאמרנו: "צפון סיני ורצועת עזה לענין תרומות ומעשרות" (להלן סי' מ"ב) וכן לעיל סי' ו' ו-ז', ושם הוכחנו שהנגב הצפוני בכלל א"י הוא לכל דבר.
16. אמנם הרש"ש (מנחות ע' ע"א ד"ה במשנה) כתב שבזה"ז מותר לקצור קודם העומר, אולם השפת אמת (מנחות ע' ע"א ד"ה במשנה) כתב לאסור משום מהרה יבנה בית המקדש. ועי' בהרחבה בסי' ל"ד העוסק בקצירת פסי בידוד לפני העומר.
17. עי' מכות (ח' ע"ב) שפשיטא לגמ' שאם מצא קצור קוצר. ועי' אור-שמח (תמידין ומוספין פ"ז הי"ג) שאעפ"י שנחלקו ר' יוסי ורבנן (חולין קל"ז ע"א) אם קיטוף ביד חשוב כקציר לענין לקט, מ"מ לענין קצירה קודם העומר לכו"ע קיטוף ביד ללא מגל אינו אסור כיון דכתיב "מהחל חרמש בקמה".

מקיים מצות תגלחת, דאלמלא גזה"כ "וגילוח" שלא יצא י"ח. ודו"ז דחה ראייתו שמכיון שע"י הסם הנזיר מגולח למשעי היה מקום לומר שקיים מצוה, שהרי התכלית הושגה. אך בקצירת העומר א"א לומר שהתכלית היא שהשדה תהיה קצורה, או שהעומר יהיה קצור, שהרי מצאו קצור לא יצא י"ח (מכות ח' א'). וע"כ מעשה הקצירה הוא המצוה (וע"כ הוא דוחה את השבת), ולכן לא יוצא י"ח בגרמא.

ועי' הר-צבי (או"ח סי' קכ"ה) שכתב שמכונת קצירה נחשבת למעשה בידים בשבת ולא לגרמא. ולכאורה דבריו סותרים למש"כ בשביעית. והרי הדברים ק"ו, שבת היא חובת גברא בעוד ששביעית איכא למ"ד שהיא חובת חפצא וצ"ע. (אם כי למעשה בשבת יש גם מלאכת הבערה, לכן אין נפ"מ לשאלת הקצירה).

ועי' הר-צבי (יו"ד סי' קמ"ד) שגילוח בסם בשבת הוא מלאכה מהתורה, אלא ששם היא מעשה בידים, משא"כ מכונה. ולענ"ד יש להביא ראיה מב"ק פ"ו א' כגון שסכו נשא ושם מדובר ביוהכ"פ ומשמע שזוהי מלאכה גמורה. ובכך נדחית ראייתו של הבית יצחק לעיל מנזיר. ועי' ברכת שמעון לשבת (סי' ט"ז) וראיה לזה ממה שכתבו התוס' (מנחות ס"ח ע"א ד"ה קוצרים) שגם מקום כמו בית השלחין שבדיעבד אם הביא את העומר ממנו — כשר, מ"מ כיון שלכתחילה אין מביאים משם, מותר לקוצרו קודם העומר¹⁸.

חשובה כ"גיריה דיליה" ממש. ומסתבר שלדעתו קצירת העומר כשרה אף במכונה, וא"כ אסור לקצור במכונה קודם העומר¹⁸. והנה אף אם לא נכניס ראשנו בין ההרים הגדולים להכריע ביניהם, מ"מ מסתבר שאם נזכה ועוד היום יבנה המקדש ונוכל לקצור העומר ולהקריבו, הרי נהדר ונקצור במגל דוקא כדי לאפוקי נפשין מפלוגתא. וא"כ מסתבר שכיון שלכתחילה אין לקצור העומר במכונה לכן גם איסור קצירה לפני העומר, אינו אלא במגל ולא במכונה.

וכבר הסתפקו בשאלות דומות לענין ציצית ומצה. וגם המקילים במעשה מכונה הוא בעיקר בגלל שאין צורך בכח גברא אלא בלשמה. אך במקום שצריך כח גברא, כמו בשחיטה, כו"ע מודים שמכונה אינה כשרה. וקצירת העומר היא מצוה, ומן הסתם יהדרו לקיימה בידים דוקא. וכדמות ראיה לכך שגם קציר העומר וגם קצירה בשבת שוות זו לזו, יש להביא מזה שהיה צורך בפסוק מיוחד להתיר קציר העומר בשבת, ולכאורה אפשר לקיים מצות קצירה בשנינו, בשמאל וכד', אלא ע"כ קצירת העומר צריכה להעשות ע"י אדם כדרכו. ועי' הר-צבי (או"ח סי' קמ"ג) שהסתפק אם אפשר לצאת י"ח מצות עשה בגרמא. ובספר צל"ח החדש (לדו"ז ר' אלתר שטיגליץ מאמר א') כתב שאין יוצאין י"ח מ"ע בגרמא. עי"ש שחולק על הבית יצחק שסבר שיוצאים בגרמא. והביא ראיה מנזיר (מ' א') שנזיר שגילח בסם היה

18. הערת הרב יגאל הדאיה: עי' "שבת הארץ" (עם "תוספת שבת", ח"א עמ' 185-184), שם נתבארה מחלוקת זו.

19. ואין להקשות מהא דלכתחילה מביאין עומר מהסמוך לירושלים, וא"כ יהיה איסור קצירה רק סמוך לירושלים? די שחלק בין מובחר לבין לכתחילה.

במחלוקת, וספיקא דאורייתא לחומרא.
 ב. לכתחילה ראוי להתחיל לקצור למאכל
 בהמה לפני שלישי, ולהמשיך לקצור אחר
 שלישי בהסתמך על ספק ספיקא: ספק אם
 קצירה בזה"ז אסורה, ואת"ל שאסורה —
 שמא הלכה (כרש"י) שאם התחיל קודם
 שלישי רשאי להמשיך. ובפרט שיש אומרים
 שעד שלישי אחרון מותר לקצור (רמב"ם).
 ג. כסניף נוסף יש להסתמך על כך שאולי
 קצירה במכונה אינה אסורה מן התורה.

אמנם אין הדבר מוכרע, כיון שאפשר
 שדוקא תבואה הגדלה במקום שאינו ראוי
 לכתחילה לעומר (כגון בבית השלחין) מותר
 לקוצרה קודם העומר שלא חל עליה שם
 איסור כלל, אבל תבואה הגדלה במקום
 שראוי לכתחילה לקצור ממנו עומר במגל
 — חל עליה שם איסור לגבי קצירה, אף
 שאין הקצירה הנעשית בה בפועל — כשרה
 לעומר, וצ"ע.

מסקנה

א. איסור קצירה בזה"ז לפני העומר תלוי

סימן לד

קצירת פסי בידוד לפני העומר*

ראשי פרקים

שאלה

א. קצירה במקום הפסד

ב. קצירה שאינה לצורך התבואה

ג. איסור קצירה קודם העומר בזה"ז

מסקנה

* * *

א. קצירה במקום הפסד

שאלה

שנינו במשנה (מנחות ע"א ע"א):
 "וקוצרין מפני הנטיעות ומפני בית האבל
 ומפני ביטול ביהמ"ד, ולא יעשה אותן
 כריכות אבל מניחן צבתים".
 ופירש רש"י (ד"ה קוצרין):
 "מפני הנטיעות — שלא ייפסדו, לפי

לקראת האביב נוהגים החקלאים לקצור
 את שולי השדות כדי שישימשו פסי בידוד
 למניעת התפשטות שריפות. יש לשאול
 א"כ, האם מותר לקצור בשדות תבואה
 פסי בידוד לפני פסח, שהרי אסור לקצור
 תבואה חדשה לפני העומר¹.

* עריכה ראשונה: הרב יגאל הדאיה.

1. ע"ע במה שנכתב בסוגיות דומות: "תחומין" (ח"ז עמ' 100), "ברקאי" (ח"ד עמ' 81).